

1. Vztah teorie a praxe

1. Vztah teorie a praxe

- Úvod a etymologie
- Problém užití teorií v SP
- Druhy teorií v SP
- SP jako teorie jednání
- Výzkum v SP

Klíčové pojmy

- Co je *teorie*?
- Co je *praxe*?
- Co je *metoda*?
- Co je *technika*?
- Co je *eklekticismus*?
 - Vzpomeňte si, vyhledejte na internetu

Etymologie klíčových pojmů

- Teorie (z řec. *teoreo*): sledování nebo **pozorování**, ze kterého má divák užitek
- Praxe (z řec. *praxis*): **jednání**, které předpokládá rozhodnutí jednajícího a jeho rozvahu, jak bude jednat;
– tzn. význam je odlišný od výroby nebo chování
- Metoda (z řec. *methodos*): cesta, po které se kráčí, kterou je třeba projít, tzn. **systematické jednání**
- Techniky (z řec. *techné*): **dovednost**, zručnost pomocí které můžeme něčeho dosáhnout
- Eklekticismus (z řec. *ek-lektos*): vybraný, **vybírání**, tzn. výběr a slučování různých teoretických východisek do jednoho – nového – celku

„Zdravý rozum“ vs. teorie

- Může se zdát, že teorie říkají složitě to, co už všichni víme díky svému „zdravému rozumu“
 - „Zdravý rozum“ – naše zkušenosti, osvojené návody a poučky a rady, názory, vědomost
 - Na sociální realitu se díváme jakoby skrze „zdravý rozum“
 - Má tendenci/schopnost sebepotvrzování

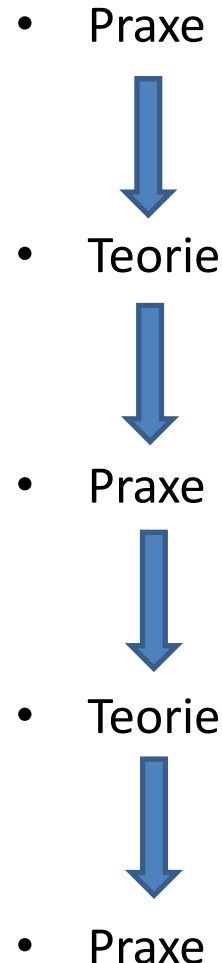

„Zdravý rozum“ vs. teorie

- Teorie – Popis skutečnosti, který vznikl pokud možno co nejobjektivněji/transparentně a bezpředsudečně
 - Zpochybňuje „zdravý rozum“ – protože obecně platí něco jiného, než jaká je naše zkušenost
 - Platí obecně a je ověřitelná – je opakovatelně využitelná, alespoň po určitou dobu vysvětluje určitý jev
 - Umožňuje imaginaci, tj. představivost – můžeme podle ní odhadnout, co se bude dít
 - Ukazuje širší souvislosti
 - Abstrahuje od individuálního k sociálnímu (v sociologii)

Interakce (vzájemné ovlivňování se) mezi teorií a praxí:

- Teorie slouží jako určitý popis praxe,
 - který ji činí srozumitelnou a uchopitelnou i pro ty, kdo konkrétní praxi neznají
- Popisujeme-li, co ve své praxi děláme (např. v zaměstnání), už tím o své praxi vytváříme určitou minimální teorii
- Díky tomu, že praxi popíšeme, od ní získáváme odstup,
 - umožňuje nám to ji reflektovat, tedy o své praxi přemýšlet.
- Je-li o praxi přemýšleno, pak můžeme dojít k závěru, co je třeba v praxi změnit nebo naopak zachovat,
 - co funguje a co ne.
- Pokusím-li se podle toho svou praxi změnit, teorie má na praxi vliv.

Význam teorií pro SP

- **SP je často chápána jako „prázdna sběrná kategorie“ pro různé oblasti praxe**
 - *S jakými absurdními představami o SP jste se už setkali?*
- Pak často nastává snaha, podřídít ji nějaké „hlavní“ disciplíně
 - psychologii, sociologii, sociální politice, sociologii, pedagogice, teologii, apod.
- **SP musí řešit problémy, které vznikají v komplexní moderní společnosti, jsou generovány způsobem života společnosti, často také nejen otevřenými, ale i latentními konflikty ve společnosti**
 - Proto nestačí, aby SP byla jen „pomoc“, musí být i profesí – musí stále znova zdůvodňovat svou vlastní identitu, svůj vlastní praktický a teoretický vymezení: Musí mít vědomí o sobě samé
- Proto potřebuje teorie:
 - Teorie upřesňuje, co se má v praxi SP dělat a proč
 - Teorie, které SP využívá, jsou proto součástí její identity

1.1 Problém užití teorií v sociální práci

Teorie nejsou v praxi využívány

- Čím se ale potom praxe řídí...?
 - SP dělení na teorii a praxi (metody) vůbec nepomáhá, spíše naopak
 - Pokud není užita teorie:
 - situace klienta a způsoby pomoci nejsou nijak rozumově reflektovány
 - ze sociální práce se stane nereflektovaná filantropie
 - klient se pak často stává obětí „páchání dobra“

SP jako pomocná profese?!

- SP je někdy považována za pomocnou profesi
 - pomocnou vůči jiným pomáhajícím profesím, zejména lékařům a psychologům.
- Jsou to právě teorie SP, které jí umožňují, aby se **jasně vymezila vůči jiným (pomáhajícím) profesím**:
 - Když sami SPracovníci neví nic o svém poslání a úkolech, nemohou očekávat, že to budou vědět jiné pomáhající profese (lékaři, psychologové, ad.)
 - K objasnění poslání a úkolů sociální práce proto složí její teorie
- Teorie proto musí být vědecké – tzn. **transparentní**:
 - musí se k nim dát dojít poznáním a argumentací, které jsou přístupné všem a opakovatelné
 - tzn. nemůže jít o soukromý názor, dojem, konkrétní ojedinělou zkušenost, apod.

Význam užití teorií

- „Je velmi rozdílné, zda se intervence sociálního pracovníka uskutečňují na základě domněnek a pocitů, nebo jedná poučeně na základně kompaktního teoretického rámce.

Snaha pomáhat lidem, bez přesného porozumění jejich potížím, bez znalosti metodických postupů a jejich indikace je nebezpečná.

Může ohrožovat klienty a v případě větších dlouhotrvajících projektů i celou společnost.“

- (Navrátil, 2001: 25)

- Tzn.: Teorie pomáhají porozumět klientovi a podle toho pak indikovat, jaké řešení je třeba zvolit.
 - Vztah teorie a praxe v SP: Nikoliv „znalost o něčem“, nýbrž „znalost **pro** co“. Jak něco změnit, nikoliv jak něco studovat

1.2 Druhy teorií v SP

Teorie

- „Systematická tvrzení, která vysvětlují nějaký nebanální problém a umožňují za určitých podmínek předvídání jevů.

Teorie musí obsahovat jednoznačné pojmy, pojmut všechny jevy a objekty, které do dané oblasti patří, a neobsahovat vzájemně protikladná tvrzení.

Pojem teorie se využívá ve významu zobecněných výsledků empirického výzkumu nebo ve významu ověřené hypotézy.“

– (Jandourek, Sociologický slovník, 2007: 254-255)

Teorie v SP

- **SP teorie přebírá z jiných oborů**
 - Originalita těchto teorií SP proto nespočívá v jejich původu, ale ve způsobu jejich využití: **Adaptaci pro řešení problémů klienta**
 - Odborný diskurz se pak v SP může rozvinout **jinak**, než v původním oboru
 - **Jde specifický znak (projev identity) SP**, že využívá a integruje poznatky (teorie a metody) jiných oborů tak, aby je mohla adaptovat pro pomoc lidem v jejich sociálním fungování – pro podporu jejich sociálního fungování
- **SP vytváří vlastní teorie**
 - Originalita těchto teorií spočívá v jejich původu

Typy teorií

- **Obecná teorie:** Komplexní obraz společnosti
 - (humanistická perspektiva, marxismus, SUC)
- **Praktická teorie:** Vysvětlení a aplikace metod práce s klientem, někdy vč. teorie klientova světa; definuje podmínky využití určitých metod,
 - (transakční analýza, sociální kapitál a důvěra),
- **Praktický model:** Konkrétní způsob práce s klientem, úzce vymezené techniky bez širšího hodnotového a teoretického kontextu
 - (techniky pro komunikaci)

Tři druhy teorií v SP

- **Teorie klientova světa**

- Vysvětlují sociálnímu pracovníkovi sociální a psychologické jevy, které se mohou týkat klienta, převážně sociologické a psychologické teorie

- **Teorie sociální práce**

- Vybavují sociálního pracovníka návody na řešení klientových potíží

- **Teorie o sociální práci (metateorie)**

- Nejsou ideologickým objasněním prostého jednání
- Jsou sebeopisem sociální práce: Jejich cílem je odlišit SP od ostatních forem komunikace a jednání, resp. dát sociální práci formu, která je od jiných oborů odlišná
- Charakterizují cíle a povahu SP, převážně sociologické teorie
- Humanitně-vědní a teologické teorie SP (SP jako etická profese, SP jako znamení času)

Eklekticismus

- **Faktický přístup** sociálních pracovníků k teoriím
- **Pracují s více teoriemi najednou**, resp. z nich vycházejí, resp. si **skládají útržky různých teorií dohromady**.
 - Dochází k tomu často díky neznalostem nebo nedůslednosti sociálního pracovníka
 - Má však i své výhody, zejména když je eklekticismus záměrný, protože se tak lépe reaguje na různorodost klientova světa, jeho problémů, společenských vlivů a možností řešení
 - Různost teoretických přístupů a zájmů poznání také dělá SP to otevřenou a připravenou k přijetí a dalšímu rozvoji nových podnětů a k větší produktivitě

1.3 Sociální práce jako teorie jednání

Teorie jednání

- Některé obory nebo jejich dílčí disciplíny bývají označovány jako teorie jednání. Zpravidla se přitom jedná o praktické obory, tzn. takové, jejichž hlavní náplní je určitá lidská činnost.
- **Jednání**
 - Podmínka: Pouze činnost, od které má člověk odstup, který mu umožňuje o ní přemýšlet; promyslet, co na základě určitého podnětu udělá
 - Pokud pouze reaguje na podněty a jedná pudově, jde o chování
- **Teorie jednání** se tedy zabývá činnostmi, které lidé promýšlejí. Mezi ně patří i sociální práce, protože právě ta spočívá v promýšlení konkrétní činnosti:
 - Sociální pracovník pracuje (činnost) s klientem
 - Tzn., že musí především přemýšlet o tom, co je skutečný klientův problém a jak mu může účinně pomoci

SP jako teorie jednání

- Sociální práce jako teorie jednání postupuje ve třech krocích:
od poznání reality → vedená hodnotami → k jednání
 - Sociální pracovník musí umět porozumět klientovi (poznání reality),
 - musí se rozhodnout, které řešení je pro klienta dobré a nejlepší (to činní na základě hodnot),
 - a musí pak klientovi umět pomoci a poradit, k čemuž patří, že musí umět evaluovat, zda klientovi skutečně pomohl (jednání)

1.4 Výzkum v sociální práci

Výzkum

- Sociální
- Historický
- Argumentace – v humanitních vědách

Transparentnost jako znak výzkumu

- Vědecké teorie se od našeho vlastního přemýšlení o praxi liší tím, že jsou **transparentní**:
 - Musí být zřejmé, na základě jakých kritérií a cílů je praxe reflektována
 - tzn., musí být zřejmá metoda reflexe praxe
- Dále musí být zřejmé, **proč** popsaná praxe určitým způsobem interpretována – vysvětlována.
 - Zde je důležitý argument a správná práce se získanými informacemi
- V případě praktických oborů, jako je sociální práce, pak musí být teorie také **použitelná**:
 - musí mít přínos v porozumění samotné sociální práci nebo pro výkon sociální práce:
 - musí vysvětlovat, co má sociální pracovník dělat nebo jak má rozumět problémům klienta a jejich kontextu, a nebo, jak se SP liší od jiných oborů

Výzkum usiluje o rozvoj oboru

- ...tzn. poskytuje oboru nové informace
- **EBD**: Evidence-based Practice/Social Work/Approaches:
 - Praxe má být informovaná výzkumem a výzkum ji musí evaluovat
 - Výsledky (sociálního empirického) výzkumu jsou autoritativní
- Rozlišení:
 - Užitek z výzkumu - má ho např. klient, objednatel soc. sl., apod.
 - Užití výzkumu - sociálním pracovníkem, v sociální politice

Úkol na závěr

- Během celého studia oboru Sociální a charitativní práce přemýšlejte o tom, jak to co studujete
 - Filosofie, etika, teologie, psychologie, sociologie, sociální politika, antropologie, atd.
- můžete využít v SP
 - Pro porozumění klientovu světu
 - Pro to, jak s klientem pracovat
 - Pro porozumění tomu, co je to SP